

Ar mūsų prezidentai atstovauja Lietuvos nacionaliniams interesams?

Diskusiją šia tema paskatino neseniai išleista kadencija baigusio prezidento Valdo Adamkaus atsiminimų knyga. Joje V.Adamkus rašo, kad kai kuriuos sprendimus priimdavo su kitų užsienio ambasadų vadovais; įtaką kartais darydavo net skambutis iš užsienio. Anksčiau prezidento Rolando Pakso aplinkoje atsiradęs Jurijus Borisovas visada buvo tapatinamas su Rusijos įžėmis, tuo tarpu dabartinė mūsų prezidentė, atrodo, žvelgia į Briuselio pusę. Tad ar tikrai tautos išrinkti prezidentai visada atstovauja nacionaliniams valstybės interesams?

Apie tai ir šnekėsime šioje ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskusijoje, kurioje dalyvauja Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras Rolandas PAULAUŠKAS, visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmoris“ direktorius Vladas GAIDYS ir Seimo narys, tarptautinės teisės specialistas Vytautas GAPŠYS. Pokalbį veda Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Prezidentas, visų mūsų išrinktas per tiesioginius rinkimus, yra vadovas, vedantis mūsų tautą. O kaipgi būtų galima apibūdinti nacionalinius interesus?

V.GAPŠYS: Natūralu, kad kalbėdami apie nacionalinius interesus turime omenyje mūsų žmonių gerovę, klestėjimą. Bet nuomonės, ar vienas ir kitas sprendimas pagerino ar pablogino situaciją, dažniausiai yra prieštaringos. Kaip atskleidžia memuarai, dienoraštis, tai kartais susidaro keistji spūdižiai. Ar mūsų prezidentas pajėgus įsigilinti į visą pateikiamą informaciją, visą gaunamą jos srautą? Kaip priimami tie sprendimai, nes iš dienoraščio susidaro įspūdis, kad atbėgo vienas patarėjas, kitas užtarėjas, trečias atbėgęs paskambino, ketvirtas faksu atsiumė. Ir staiga iš to gimsta vienokie ar kitokie sprendimai. Gal tai paviršutiniškas vaizdas, bet kartais iš tos knygos susidaro įspūdis, kad taip buvo priimami strategiški svarbūs sprendimai. Bet kas dar svarbiau - gal kai kurių sprendimų ir nebūtų galima vertinti kaip neigiamų, gal jie buvo padaryti dėl Lietuvos interesų ir jos labui, tačiau visuomenė apie juos nieko nežinojo. Ir dabar išlindę iš po paslapties skraistės tokie sprendimai sukelia dviprasmiškų minčių, kodėl visa tai buvo slepiama.

tuvos žmonių poreikius, svajones, kuo jie gyvena. Mes renkame Lietuvos prezidentą tikėdamiesi, kad ateis nauja valdžia, ateis prezidentas, geriau gyvensime. Bet štai esama pavyzdžių, kai prezidentas ginna ne mūsų žmonių interesus, o priima abejotinus sprendimus.

V.GAIDYS: Kaip žmonės renka prezidentą? Jie nelabai žino tų programų, gal jos nelabai aiškios, raiškios, nematyti ryškių skirtumų tarp jų. Kaip man atrodo iš patirties, iš duomenų, žmonės renka asmenybę pažūrėję į akis. Vieno recepto nėra. Turbūt visi prezidentai, kurie yra buvę, charizmatiški, gana ryškūs, ir visi, be politikos, yra pasižymėję kitose srityse. Algirdas Brazauskas elektrinę statė, turime omenyje mūsų žmonių gerovę, klestėjimą. Bet nuomonės, ar vienas ir kitas sprendimas pagerino ar pablogino situaciją, dažniausiai yra prieštaringos. Kaip atskleidžia memuarai, dienoraštis, tai kartais susidaro keistji spūdižiai. Ar mūsų prezidentas pajėgus įsigilinti į visą pateikiamą informaciją, visą gaunamą jos srautą? Kaip priimami tie sprendimai, nes iš dienoraščio susidaro įspūdis, kad atbėgo vienas patarėjas, kitas užtarėjas, trečias atbėgęs paskambino, ketvirtas faksu atsiumė. Ir staiga iš to gimsta vienokie ar kitokie sprendimai. Gal tai paviršutiniškas vaizdas, bet kartais iš tos knygos susidaro įspūdis, kad taip buvo priimami strategiški svarbūs sprendimai. Bet kas dar svarbiau - gal kai kurių sprendimų ir nebūtų galima vertinti kaip neigiamų, gal jie buvo padaryti dėl Lietuvos interesų ir jos labui, tačiau visuomenė apie juos nieko nežinojo. Ir dabar išlindę iš po paslapties skraistės tokie sprendimai sukelia dviprasmiškų minčių, kodėl visa tai buvo slepiama.

G.JAKAVONIS: Bet kiti nieko nedaro ir jų reitingai auga ar bent jau nekrinta.

V.GAIDYS: Jie nekrinta, turbūt žmonėms tokio žmogaus ir

reikia. Vienas buvęs ministras man taip kalbėjo: būnant ministru sunku padaryti kokį gerą darbą. Nebent reikia pačiam sugalvoti ir padaryti. Bet sunku padaryti ir blogą darbą, nes esi labai apipintas instrukcijomis, žmonėmis. Prezidento atveju, svarstau, ar jam lengva padaryti gerus darbus, ar lengva blogus darbus. Prisiminęs daugybę įvairių epizodų, manau, kad gal nepavykė darbai geriau matyti.

R.PAULAUŠKAS: Prie šio stalo mes jau ne kartą esame kalbėję, kas apskritai yra tie vadinaujieji demokratiniai rinkimai. Visi žinome tą formulę, kad visos sistemos blogos, bet ši geriausia. Gal ir taip. Bet reikia suprasti ir kokios yra prigimtines šios sistemos ydos. Pačios rinkimų sistemos yra demokratinės. Ką reiškia žmogui rinktis? Vadinais, jis turi turėti iš ko rinktis. Turi būti asmenybės ar partijos. Antra, svarbiausia, jis turi suprasti, ką renkasi. Ir čia mes susiduriame su didžiule problema. Nežinau, ar sėdintieji prie šio stalo ima įrodinėti, kad didelė dalis žmonių, kurie ateina į rinkimus, žino, ką reiškia žodis „Sortinimas“,

G.JAKAVONIS: O programa tai nėra informacija?

R.PAULAUŠKAS: Kas ją supras, kas ją skaitys? Mes norėtume, kad taip būtų, bet taip nėra. Galų gale pagal ką renkasi žmogus? Pagal žmogišką kandidatų savybes. Ir visai nesvarbu, ką tas kandidatas teigia, o dažniausiai jis nieko ypatingo ir neteigia. Kalbant apie nacionalinius interesus, net mes, diskusijos dalyviai, nesutarime, kokie tie nacionaliniai interesai. Pasirodys, kad vienas nori parduoti žemę užsieniečiams, kitas - ne, vienas nori įsivesti eurą, kitas - ne. Net specialistai, kurie domisi tais dalykais, nesutaria. Vakar mačiau didžiulę diskusiją Lenkijoje, ar verta įsivesti eurą, kai Europoje tokios aplinkybės. Žymiausi Lenkijos specialistai nesutarė. Vieni sako, kad reikia, kiti - ne. Tai ką turi daryti žmogus, kuris nesidomi tais dalykais? O sprendimą jis privalo priimti. Dėl to taip ir būna, kad balsuojame už asmenybes. Susiformuoja koks nors jausmas vieno ar kito kandidato atžvilgiu. Ponas V.Gaidys teisingai pasakė, galiu tik pridėti. Pirmas prezidentas - nostalgija praeciiai, nes gyvenimas pablogėjo. O ponas A.Brazauskas siejosi su anuo, kaip daug kam atrodo, geresniu gyvenimu. Ir ta nostalgija vedė jį per visą jo politinę karjerą. Antras prezidentas. Jeigu mes orientuojamės į Vakarus, į Vakarų civilizaciją ir iš ten atvažiuoja žmogus, tai ką ir bekalbėti, kokie vietiniai čia gali būti geresni? Prisiminkite poetus Justiną Marcinkevičių ir Bernardą Brazdžionį. Vienas visą gyvenimą praleidęs su mumis, kitas išvykęs. Pamenate, koks buvo efektas, kai jis grįžo atgal? J.Marcinkevičius tuomet buvo užmirštas - juk iš Vakarų atvažiuo žmogus, veikė Vakarų magija. Antras prezidentas yra šios magijos rezultatas. Iš esmės tai atsitiktinis žmogus.

G.JAKAVONIS: Vytautai, šiaip jau pagrindinis prezidento darbo prioritetas yra užsienio politika. Bet visi prezidentai, kiek pastebėjau, važinėdami po Lietuvą, žada geresnę gyvenimą, žada daryti didesnę įtaką. Bet gerai žinant prezidento funkcijas, kad jis prisideda formuojant Vyriausybę, lyg ir turi įtakos skiriant kariuomenės vadą, prokurorą, saugumo vadovus, ar moraliu kalbėti per prezidento rinkimus apie viso gyvenimo pagerėjimą visoje šioje valstybėje?

V.GAPŠYS: Bet dar nepaminėjome suspensyvinio veto, kai prezidentas gali vetuoti įstatymus ir pateikti savo pasiūlymus. Tai gana stiprus instrumentas. Kol kas šios prezidentės dar nė vienas veto nebuvo atmetas, nors Seimas tą gali padaryti. Bet kalbant apie programas, kaip teisingai pasakėte, dėmesį reikia atkreipti į visai kitus dalykus. Nežinau, ar sociologai darė tokią eksperimentą - tiesiog paminti ir išdalyti visų kandidatų į pre-

žekijų naftos“. Ir čia buvo jo štuolis, pagrindinis kapitalas. Jis ant jo laikėsi ir iki šiol laikosi.

G.JAKAVONIS: Tuo metu mes labiau Lietuvai mylėjome, saugojome, supratome, kad kažkas vyksta.

R.PAULAUŠKAS: Žmonės intuityviai ar sąmoningai suprato, kad tas veiksmas yra naudingas Lietuvai. Ir čia jis sukūrė kapitalą. Ir toliau visai nesvarbu, ką R.Pak-

sas teigė vienu ar kitu atveju. Šis momentas vedė jį kelerius metus. Paimkime paskutinę mūsų prezidentę. Akivaizdu, nebūtų buvusi Briuselyje, vargu ar būtume svarstę tokią kandidatūrą. Jei einame į Vakarų Europą, tai ar gali būti už Europoje tokios aplinkybės. Žymiausi Lenkijos specialistai nesutarė. Vieni sako, kad reikia, kiti - ne. Tai ką turi daryti žmogus, kuris nesidomi tais dalykais? O sprendimą jis privalo priimti. Dėl to taip ir būna, kad balsuojame už asmenybes. Susiformuoja koks nors jausmas vieno ar kito kandidato atžvilgiu. Ponas V.Gaidys teisingai pasakė, galiu tik pridėti. Pirmas prezidentas - nostalgija praeciiai, nes gyvenimas pablogėjo. O ponas A.Brazauskas siejosi su anuo, kaip daug kam atrodo, geresniu gyvenimu. Ir ta nostalgija vedė jį per visą jo politinę karjerą. Antras prezidentas. Jeigu mes orientuojamės į Vakarus, į Vakarų civilizaciją ir iš ten atvažiuoja žmogus, tai ką ir bekalbėti, kokie vietiniai čia gali būti geresni? Prisiminkite poetus Justiną Marcinkevičių ir Bernardą Brazdžionį. Vienas visą gyvenimą praleidęs su mumis, kitas išvykęs. Pamenate, koks buvo efektas, kai jis grįžo atgal? J.Marcinkevičius tuomet buvo užmirštas - juk iš Vakarų atvažiuo žmogus, veikė Vakarų magija. Antras prezidentas yra šios magijos rezultatas. Iš esmės tai atsitiktinis žmogus.

G.JAKAVONIS: Pakalbėkime apie R.Paksa.

R.PAULAUŠKAS: Vienintelis šiek tiek išsiskiriantis. Bet taip pat turėjo politinį kapitalą. Jis buvo Vilniaus meru, vėliau, būdamas premjeru, nepasirašė sutarties dėl „Ma-

zidentų programos, nežinant, kurį kurio. Klausimas, ar visi pasirinktų tą patį. O šiaip manau, kad prezidentas turi nemažai galios. Kaip jis išrenkamas, tai viena, o kaip jis veikia - tai antra, nes tada prasideda realus darbas. Manau, kad Lietuvoje, gal ir ne visai teisingai, prezidentas atskirtas nuo politinių partijų. Taip išeina, kad prezidentas kaip ir vienišas šioje vietoje, baigiasi kadencija, ir dingsta atsakomybė. Nėra kam jos perduoti, jis jau ne prezidentas.

V.GAIDYS: Aš dar dėl to, pagal ką žmonės renkasi. Apklausoje dažnai figūruoja žodžiai „sąžiningas“, „neapgaus“, „nekorumpuotas“.

R.PAULAUŠKAS: Apeliuoja į jausmus.

V.GAIDYS: Dar labai svarbus nepriklausomo žmogaus įvaizdis. Tai pageidautina. Ir trečia, kad supranta paprastus žmones. Ir pas mus prezidento funkcija siejama su, sakyčiau, rūpintojielio funkcija.

V.GAPŠYS: Jis gali paguosti ir suteikti viltį.

V.GAIDYS: Jeigu jis turėtų galių, tai tikrai padėtų žmonėms. Jei tik žinotų, kas darosi čia.

G.JAKAVONIS: Tuomet dar klausimas. Ne kartą esu matęs mūsų prezidentę D.Grybauskaitę, ištikius kokiams stichinėms nelaimėms, atvažiuojantį į kaimą, kur nuverstai medžiai, ir sakantį: aš padėsiu, padarysiu. Labai sunkiai įsivaizduoju, ką ji gali padėti. Žmonės nesupranta šitų dalykų?

V.GAPŠYS: Norėčiau įterpti tik trumpą repliką - prezidentė šiuo atveju važiuoja, o premjeras - ne. Ir žmonės šį esminį skirtumą įsidėmėjo.

V.GAIDYS: Jeigu žmonėms tai patinka, jeigu reitingai aukšti, tuomet ta prezidento institucija yra reikalinga.

R.PAULAUŠKAS: Vyriausiasis psichoterapeutas.

V.GAIDYS: Renkant pagal akis, balso tembrą, yra didžiulis pavojus, kad populitinės jėgos, populistinis žmogus, susikločius aplinkybėms, gali nesunkiai patekti į tą vietą ir dirbti ne tautos ir valstybės naudai.

R.PAULAUŠKAS: Grįžkime prie rinkėjų. Padarykite kokio eksperimentą ir paklauskite kokio rinkėjo, ar jis yra už mirties bausmę, ar prieš, už žemės pardavimą ar prieš, už euro įvedimą ar prieš. Jis jums atsakys. Vėliau paklauskite, kas jam patinka iš politikų. Ir jis įvardys politikus, kurie yra visai priešingos nuomonės nei jis. Aš pats visą gyvenimą darau tuos eksperimentus. Nuvažiuoju, paklausiu, kas gi tau Seime patinka. Dažnas įvardija dvi tris pavardes žmonių, kurių pažiūros radikaliai skiriasi. Todėl ir sakau, kad eliniam rinkėjų per didelę našta yra sugaudyti politinių partijų programų niuansus. Todėl programų niekas ir neraišo. Nepriklausomybės pradžioje dėjome daug aistrų į tų programų rašymą. Pats esu ne vieną parašęs. Vėliau matai, kad niekas jų neskaityti. Ir kartojai, tai yra pačios demokratinės sistemos prigimtines ydos. Jeigu mes norėtume rimtai pasiūnėkti, ką reikia daryti, tai tą turėtų aptarti žmonės, kurie domisi, kurie nesiekia propagandinio efekto. Reikėtų pasvarstyti, kaip išbrišti iš šitos ydingos situacijos, kai žmonės renkasi nežinodami ką. Nes išeiti į ekraną ir pasakyti, kad kovosiu su korupcija, oligarchais, yra primityvu, lėkšta. Tai, kad tu kovosi su korupcija, turi būti su-

prantama, kaip ir tai, kad tu kvėpuosi. Bet kas toliau bus? Per visą dvidešimtmetį neišgirdau nė iš vieno kandidato į prezidentus kokios nors programos.

V.GAIDYS: Noriu, kad mane įtikintų dėl prezidento institucijos kaip tokios. Manęs neįtikins, kad nereikalingas medalių ir ordinių įteikėjas. Jis reikalingas. Galbūt reprezentacijai užsienyje kaip prekės ženklas, jeigu įspūdingas žmogus. Ne taip paprasta prasimušti su savo įvaizdžiais. Dabar pateikiu man pavyzdžių, kad buvo išrinktas blogas prezidentas ir jis kažką padarė.

R.PAULAUŠKAS: Tikėjaisi, kad mūsų prezidentė, turėdama pažinčių Europos Sąjungoje, bent dės pastangas, kad prateštume Ignalinos darbą. Suprantu, kad dėl valstybės interesų Ignalina turėjo dirb-

▶ Kaip man atrodo iš patirties, iš duomenų, žmonės renka asmenybę pažūrėję į akis

Vladas GAIDYS
Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmoris“ direktorius

ti dar keliolika metų. O ji pritarė uždarymui.

V.GAIDYS: Yra prielaida, kad prezidentas nelabai ką gali padaryti. Noriu pavyzdžių, kad padarė ką blogo.

G.JAKAVONIS: Grįžtu prie Rolando pasakytų dalykų, kad A.Brazauskas buvo išrinktas dėl nostalgijos praeciiai, Vadamkus - nes laukėme Amerikos, D.Grybauskaitė - nes laukėme Europos. Antra vertus, tai paaiškina pasirinkimą - gal tuo metu žmonės išvėlė nacionalinį interesą grįžti prie geresnio gyvenimo, kuriam A.Brazauskas lyg ir atstovavo kaip senasis vadovas.

V.GAPŠYS: Čia mes jau kalbame ir vertiname po laiko. Pasižiūrėkime, kokie kandidatai buvo prieš A.Brazauską. Buvo Staus Lozoraitis. Jis irgi buvo iš užsienio. Ar mes tuomet į Vakarus nėjome?

R.PAULAUŠKAS: Nėjome.

V.GAPŠYS: Gerai, galime diskutuoti.

R.PAULAUŠKAS: Pasakysiu vieną dalyką. Kada Aukščiausioje Taryboje pirmininku buvo išrinktas V.Landsbergis, buvo gauti mašai pasipiktinimo telegramų, kodėl nebalsavome už A.Brazauską. Esu šio proceso liudininkas. Šis jausmas A.Brazausko atžvilgiu vėliau buvo realizuotas, kai vyko prezidento rinkimai.

V.GAPŠYS: Mano klausimas, jeigu A.Brazauskas būtų ejęs antrai kadencijai, ar jis nebūtų laimėjęs prieš V.Adamkų, nepaisant pastarojo vakarietiškuo.

V.GAPŠYS: Čia rimtos analizės nepadarysime. Aš sakau, kad mes jiems užklijavome etiketes, kai jie jau buvo išrinkti. Mes bandome paaiškinti, kodėl jie buvo išrinkti, žiūrėdami iš šiandienos perspektyvos. Kiekvienas buvo įgijęs žmonių pasitikėjimą, kiekvienas atstovavo tų žmonių valiai.

R.PAULAUŠKAS: Dalies.

V.GAPŠYS: Tų žmonių, kurie rinko. Vėliau gal ir keitėsi tos nuomonės. Tai manau, lyg visi ir sutariame, kad prezidento institucija yra reikalinga. Ji atlieka tam tikrą vaidmenį. Gal ne visai tokį, kaip surašyta Konstitucijoje, gal turi kitas prasmes. Bet atimti iš žmonių prezidentą būtų labai skausmingas

dalykas. Aš kalbu apibendrintai. Tik klausimas yra dėl funkcijų, ar jis turi pakankamai įgaliojimų, ar atitinka visuomenės interesus.

R.PAULAUŠKAS: Aš, kaip proceso dalyvis nuo pačios pradžios, labai gerai suprantu, iš kur Konstitucijoje atsirado prezidento institucijos dviprasmiškumas. Buvau vienas iš tos Konstitucijos rašytojų. Tuo metu viena Aukščiausiosios Tarybos dalis prezidentu matė konkretų žmogų. Jie viską darė, kad prezidento institucija būtų pritaikyta pagal jo galimybes ir jo pomėgius. Todėl vyko didžiulė polemika. Ir ta prezidento institucija pasidarė nei tokia, nei tokia. Pats asmeniškai būvau prašęs, kad prezidentas atsakintų už vidaus politiką. Tiesą sakant, pasirašydamas galutinio varianto projektą patingėjau pažūrėti atidžiai. Tik vėliau pamaciau, kad nėra

vo, kurie buvo, tokių dalykų negirdėjau. Tik girdėjau prėskus pasakymus, kad įstosime į Europos Sąjungą, ir mums visiems bus sotu, įstosime į NATO, ir bus saugu. Ir visi mūsų tautos strateginiai interesai baigėsi šiais pasakymais.

G.JAKAVONIS: Ar pajūgūs mūsų prezidentas numatyti, tvarkytis su ilgalaikę valstybės strategija? Matau problemą, kai prezidentė pasako, kad Lietuvai užteks 60 proc. lietuvių. Bet jei tos problemos nesprensdžia, tik ją įvardija. Ir šis noras, vadinkime daiktus tikraisiais vardais, yra atvėžtas iš Briuselio. Šiuo atveju mes turėtume gintis ir mobilizuotis, kad žmonių procentas nebūtų žengtas. Kur yra tos kritinės ribos?

V.GAIDYS: Prezidentas, mano nuomone, turi būti didis žmogus, strategiškai mąstantis ir veikiantis. Kaip pilietis prisipažinsiu, kad į prezidentus, kurie buvo, žiūriu kaip į paprastus žmones.

R.PAULAUŠKAS: Bet ir paprasti rezultatai, ponas V.Gaidy.

V.GAIDYS: Man net bausių būtų, jei vienas žmogus, gal atsitiktinai išrinktas, nurodinėtų strategijas, kaip man gyventi. Kam tuomet visi akademiniai institutai, institucijos? Žmonės, kurie profesionaliai tuo užsiima, prognozuoja, žiūri. Aš bijau tokių lūkesčių iš vieno žmogaus. Man jis medalių įteikintojas, bet ne prognozuotojas.

G.JAKAVONIS: Šiuo atveju, man atrodo, daug kas priklauso nuo komandos. VAdamkaus knyga skaitant matyti, kad labai daug jo komandos narių užsiėmė jo reitingų kėlimu, o ne korektyvus, kaip Vokietijoje, kur jis reikalingas, bet niekas į jį jokiu įtaka nededa, ar jis turi būti kaip Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur jis yra Vyriausybės vadovas. Tuomet mes žinosime, su kuo sieti savo viltingi ir kas atsakingas už vieną ar kitą laikotarpį. Žmogus, valstybės vadovas, veda ne tik valstybę, jis veda tautą. Ar apskritai toks klausimas yra formuojamas, ypač dabar, kai Europoje vyks didžiuliai permūšimai? Ką girdime iš savo prezidentės? Klausiate, ką ji bloga padarė? Pasakysiu - ji viešai susitikime su Seimo nariais pasakė, kad Lietuvoje užtektų 60 proc. lietuvių. Man tai sakė Seimo nariai. Ir tai nėra paneigta iš jos pusės. Tai, mano supratimu, yra didžiausias, koks tik gali būti, smūgis nacionaliniams interesams.

V.GAPŠYS: Aš tokio pasakymo neprisimenu.

R.PAULAUŠKAS: Seimo nariai, kurie dalyvavo susitikime, prie šio stalo yra sakę šią frazę. O kodėl šis skaičius minimas? Todėl, kad Vakarų Europoje imigracijos pro-

blekai vis didesni ir matant tuščias teritorijas Lietuvoje, Latvijoje jau atvirai diskutuojamas pasiūlymas, kad reikia perkelti dalį imigrantų iš Vakarų Europos. Latvijoje jau spauda apie tai rašo. Todėl norėjau girdėti valstybės vadovų atsakymus ir fundamentalius klausimus, kuriuos kelia epocha, istorinis procesas. Nė iš vieno, kurie pretenda-

▶ Norėčiau girdėti valstybės vadovų atsakymus į fundamentalius klausimus, kuriuos kelia epocha

Rolandas PAULAUŠKAS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

ja, Pietų Korėjoje - lygiai tas pats. Taip pat ir Baltarusijoje. Malaizijoje 25 metus išbuvo premjeru žmogus, kuris buvo laikomas autoritariniu lyderiu. Bet jis ir padarė Malaiziją tokią, kokia ji šiandien yra. Margaret Tečer (Margaret Thatcher) buvo autoritarinis lyderis, bet ji deklaravo aiškiai, ko nori iš Anglijos. Kitokio me-

chanizmo nėra. Kaip jūs sakote, prezidentas paprastas, nieko neišsiskiriantis žmogus, tai ir rezultatai bus paprasti arba prasti. Nėra ko tuomet stebėtis. Visuomenėje atsiranda dvi pozicijos. Viena pozicija, kurią ponas V.Gaidys įvardijo, yra baimė, kad išrinktas stiprus žmogus pradės jiems reguliuoti gyvenimą.

V.GAIDYS: Ar tie, kurie buvo išrinkti, buvo stiprūs?

R.PAULAUŠKAS: Ne, absoliučiai ne.

V.GAIDYS: Tai kaip mes rasime tą stiprų?

R.PAULAUŠKAS: Pirmiausia jūs už jį nebaluosite, nes jis jus išgąsdins. Žiūrėkite, didesnės problemos kaip emigracija Lietuvoje šiandien nėra. Ir apie tai turėtų šaukti ne tik prezidentas, bet ir visas elitas. Tauta išsivaikšto! Tai katastrofa, turbūt nepalyginama su niekuo istorijoje, galbūt tik su maro metais. Ir ką? Jie ramiai sau sėdi. Tai apie ką dabar šnekame? Apie nacionalinius interesus?

G.JAKAVONIS: Labai dažnai kartoju tą patį pavyzdį - Europos Sąjungos prezidento Hermano van Rompėjaus (Herman van Rompuy) žodžius, kad Europos Sąjunga ugdo universalų, globalų žmogų, o nacionalinės vertybės turi išnykti. Nacionalinės vertybės yra mūsų kalba, papročiai. Ir šiuo atveju man kyla didelis noras priešintis visoms galimoms formoms. Ką galėtume pasakyti apie prezidentę D.Grybauskaitę? Jinai, jūs manymu, vykdė Europos Sąjungos prezidento politiką ar turėtų vykdyti tą, kurią mes deklaruojame, norėdami išlikti kaip tauta?

V.GAIDYS: Nesu skaitęs H.van Rompėjaus, bet tai, ką girdžiu, man nepatinka ir aš tam nepritariu.

R.PAULAUŠKAS: Yra daugybė pavyzdžių, einančių iš Briuselio, kurie rodo tą patį siekį. Bet dalis mūsų visuomenės, ypač liberaliai nusiteikusios, stengiasi negirdėti šito. Juk Europos Sąjungoje problema yra aiški. Per „Euro News“ rodė anglo ir vokiečio diskusiją. Vyko lygiai tas pats: anglas pasisakė už savo valstybę, kaip suverenios valstybės, ateių, o vokiecis norėjo jam primesti kažkokius dabartinių problemų sprendimus, esą reikia bendros vyriausybės, bendro biudžeto, bendrų finansų. Suprantama - mes prie šio stalo šimtą kartų šnekėjome, kad arba Europos Sąjunga taps vieninga valstybe, arba jinai subyrės. Tą sakiau prieš 10-15 metų. Nėra trečio varianto. Ir šiandien artėjame prie mes akimirks, kai reikės apsispręsti, ar mes atsiuodome vokiečių 4-am reichui, kas iš esmės ir bus ta Europos Sąjunga, ar mes norime turėti savo valstybę kaip mūsų tautos namus. Tai fundamentalūs klausimai, bet apie juos nešnekame. Valstybės vadovas turėtų apie tai šnekėti. Tegul jis nepasiuolo sprendimų, kad jis turėtų kelti šias problemas, o ne kalbėti apie banalius dalykus, apie korupciją.

V.GAIDYS: Pabaigoje norėčiau pasakyti, kad man patiko, jog visi Lietuvos prezidentai, su tam tikromis išimtimis, sugebėjo turėti tokius aukštus reitingus. Vadinais, ši institucija Lietuvai, jos žmonėms yra reikalinga.

Parėngė Živilė KVARACIJEIENE

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.zalgitis.org

„Kukumbalis“, arba „Tėvynės juk neatsiveši“

Merkinėje esantis Kukumbalis kilęs iš senosios mitologijos, kurioje žodžiai su šaknimis *kauk, kuk* žymi ypatingus miškus, pelkes, šventas vietas, kur gyvena protėvių vėlės. Tad savaime suprantama, kodėl 2001 m. susikūręs Merkinės jaunimo etnokultūros klubas pasivadino „Kukumbalis“.

Veronika BALIULYTĖ

Klubo pagrindas - Vinco Krėvės vardo gimnazijos moksleiviai, o jiems vadovauja du gimnazijos mokytojai: Rita ir Vytautas Černiauskai. „Kukumbalis“ nuo susikūrimo akimirks apibrėžė savo veiklos geografiją ir tikslus deklaruodamas, kad tai „Jaunimo, gyvenančio, besimokančio, dirbančio Merkinėje arba gyvenančio Džūkijos nacionalinio parko teritorijoje, savanoriškas susivienijimas, sudarytas siekiant giliau pažinti Džūkijos etninę kultūrą, ją puoselėti ir propaguoti“.

Klupas koncertavo Merkinėje, Marcinkonyse, Vilniuje, Varėnoje, Alytuje, Rietave, Punske (Lenkija), Lietuvos Seimo rūmuose, išleido dvi kompaktines plokšteles. Parėmus Džūkijos nacionaliniam parkui 2002 m. visuomenei pristatė kompaktinę plokštelę „Merkinės dainos ir šokiai“, kurioje skambėjo Merkinės apylinkių dainos ir melodijos. Klubui talkino kaimo muzikantai iš Subartonių: Žigmas Kindaris ir Algis Gaidukevičius. Kompaktinės plokštelės pristatymo metu J.Basanavičiaus premijos laureatė Zita Kelmickaitė pasakė: „Kukumbalis“ yra toks tikras, kaip ir šaltinio vanduo. Svarbiausia tai, kad vadovė R.Černiauskienė pavyko suburti jaunus žmones, svarbiausia, kad šitos mergaitės, tokios gražuolės, dainuotų. Man čia visi gražūs, ne tik ansambličiai ir muzikantai iš Subartonių, bet ir visi merkiniečiai“.

Klupas dalyvavo organizuojant „Jaunojo etnografo mokyklos“ darbą. 2004 m. aštuoniems Merkinės gimnazijos moksleiviams Vilniuje, Lietuvos istorijos institute, buvo iškilmingai įteikti „Jaunojo etnografo mokyklos“ diplomai. Moksleiviai per dvejus metus išlausė žinomų Lietuvos etnologų, etnografų paskaitas, atliko individualius praktikumus. Moksleivių darbus gerai įvertino etnologijos mokslų daktaras Žilvytis Šaknys, jie buvo spausdinami laikraštyje „Šalcinis“, minimi mokslininkų darbuose.

2005 metais klubas vykdė projektą „Modernus jaunimas senoviniame kaime (šiuolaikinis požiūris į tradicinį folklorą)“, kurį parėmė Džūkijos nacionalinis parkas ir Varėnos r. savivaldybė. Projekto tikslas - senosios dainoms suteikti naują kvėpavimą - buvo įgyvendintas nauja kompaktine plokštele „An marelų krašteliu“. Plokštelėje skamba ne tik autentiškai atliekamos Merkinės apylinkių dainos, bet ir gitaros. Vadovės žodžiais, labai svarbu, kad tai, ką sukūrė senolų išmintis, šimtmečiais nepranyksta, o suskamba jaunais balais.

Plokštelės pristatymo šventėje Lietuvos istorijos instituto dar-

▶ Etnokultūros klubo „Kukumbalis“ nariai ruošiasi šventei

▶ Klubo nariai po koncerto Seime

▶ Šventinį vakarą laužas kuriamas be degtukų

▶ „Kukumbalio“ jaunimas

buotoja Aušra Zabelienė, tyrinėjanti Lietuvos folklorinius kolektyvus, apgalvestavo, kad ne tik Aukštaitijoje, Zemaitijoje ir Suvalkijoje, bet ir Džūkijoje vos 20 procentų jaunimo domisi senąja daina, o suradusi „Kukumbalį“ apsidžiaugė ir paragino: „Vaikai, vaikai, dainuokit, griaukit tuos statistinius rodiklius“. Vienas iš ansamblio rėmėjų Gediminas Jakavonis tuomet konstatavo, jog mes išlikome todėl, kad išsaugojome savo papročius ir dainavome savo dainas. Išsakė viltį, kad kol yra jauni žmoniai, dainuojančių apie Merkinę, tol Lietuvoje bus žmonių, kurie dainuos „Lietuviais esame mes gimę“. Tą vakarą buvo atidaryta klubo seniūno V.Černiausko grafikos piešinių paroda „Kukumbalio pasakos“, apie ją au-

torius pasakė: „Kukumbalis - tai ne tik žodis, tai žemė, kurioje mes gyvename ir kuri leidžia būti savo tautos mylėtojais“.

Klupas ne tik puoselėja senąsias krašto dainas, bet ir tradicijas, papročius. Kasmet gruodžio mėnesį Merkinės lankytojų centre organizuoja „Kūčių stalo repeticiją“. Dabartinis mūsų gyvenimas, kai jau ir kaimas prarado tikrąjį metų laikų ciklo prasmę, tradicijas ir reikšmę, virsta begalinio bėgimo nesibaigiančioje rūpesčių laivinoje. Tokia šventė, kaip „Kūčių stalo repeticija“, yra bandymas sugrįžti į save, galimybė susikaupti, klubo vaikams pabūti su tėveliais ir bendraminčiais kartu belaukiant vakarinės žvaigždės užtekėjimo, bandant chaotiškai dabarties tikrovei sugrąžinti harmonijos ir

priklausomybės kosmosui pojūtį. Be to, „Kukumbalis“ kasmet birželio mėnesį prie mistinių Joniškio akmenų įspūdingai švenčia Rasas. Tai šventė, ne tik vienijan-ti skirtingus ansamblius, vienminčius žmones, leidžianti pajusti harmoniją su gamta, bet ir paliekan-ti stiprų bendrabūvio įspūdį, kai kiekvienas nuo ryto šventės atmosferą kuriantis dalyvis vakarinėje jos dalyje jau nebegali likti pasyvus žiūrovas, laukiantis, kad jį liksmintų.

2007 m. klubas įgyvendino projektą „Džūkijos lopšinės glėbyje“, į finansavimą Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Varėnos r. savivaldybė. Parėmė parkas. Projekto rezultatas - etnologijos monografija „Merkinės lopšinės ir žai-

dinimai“. Retas Lietuvos miestelis gali pasigirti tokia leidinių gausa, kai knygos viršelyje įvardijamas vietovės pavadinimas. Merkiniečiai pagrįstai gali didžiulis penktą knygą su Merkinės vardu. Nors nedidelio tiražo (400 egz.), tačiau reikšminga Lietuvos mastu. Neatsitiktinai Lietuvos istorijos instituto etnologas dr. Žilvytis Šaknys šią 142 psl. knygelę įvardijo kaip etnologinę monografiją, ypač pabrėždamas svarbą, jog tautosaką rinko ir analizavo vaikai, moksleiviai. Knygos ašis - gimnazijos moksleivės Simonos Valeišaitės darbas, 2006 m. Respublikiniame jaunųjų filologų konkurse laimėjęs pirmąją vietą. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto profesorius Leonardas Sauka paėmęs į rankas šią knygelę džiugaudamas rodė docentei Bronėi Stundžienei sakdamas: „Štai, žiūrėkit - lopšinės gyvos, o Jūs sakėt, kad senoji tautosaka - miręs reikalas Lietuvoje“. Pasirodo, kituose Lietuvos regionuose sunkiai sekasi mažuosius kūrinius užrašyti, o Džūkijoje dar ir dabar dainuojama gyvai. Nuostabi kelia, kad daimingame Džūkijos krašte tautosakininkai dėl gausybės įvairaus žanro suaugusiųjų dainų palyginti mažai yra užrašę lopšinių, žaidimų ir kykojimų. O juk kai kuriuos žodžius ir jų prasmes spėjome pamiršti. „Kukumbalio“ jaunimo, gausaus būrelio Merkinės pateikėjų (tarp kurių ir vienas vyras) dėka visa tai bus žinoma ne tik tyrėjams, bet jau teikia praktinę naudą jaunoms mamoms bei tėveliams, kurie gali pasimokyti iš knygelės dainelių, juokinių savo vaikučiams.

Kasmet dalis moksleivių, baigusių mokslus Merkinėje, išvyksta mokyti toliau į didesnius miestus, užsienio šalis, bet 2007 m. „Kukumbalio“ vadovė Rita Černiauskienė gavo buvusios (jaunimas sako, kad nėra „buvusių“, o yra „senės“) kukumbalietės Anglijos studijuojančios Evelinos Dzi-manavičiūtės laišką su įsimintais žodžiais, primenančiais Oginskio polonezo skambesį: „Tėtis, mama, brolis atvažiuoja. Tėvynės juk neatsiveši“.

Rūbus klubo nariams pasiuvo archeologė Birutė Kazimiera Salatkienė ir autentišką archeologinių rūbų siuvėja Audronė Salatkaitė iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus, istorinius rūbus klubo vadovams sukūrė kostiumo dizainerė Gintarė Markevičienė iš Alytaus kraštoytros muziejaus, žalvarinius papuošalus visiems nariams sukūrė Egidijus Markevičius. Neseniai „Kukumbalis“, švešdamas savo 10 metų jubiliejų, visuomenei pristatė savo trečią kompaktinę plokštelę „Dainuoją Kukumbalis“. Štai kaip „Kukumbalio“ meistrūkuo išvertimo Vilniaus li-cėjaus direktoriaus Sauliaus Jurkevičius: „Džiaugiamės „Kukumbalio“ skambėjimu aidėjimu, didžiujamės ilgamete draugyste ir esame už ją dėkingi. Esate ta tikroji nacionalinė vertybė - tie, kurie nuolat atranda ir kiems pa-naudo savaiminį, esminį mūsų visų kultūros grožį, kurie teigia jaunystės žavesį ir gyvybę, gyvenimo jėgą...“

ŽALGIRIS

Nr. 140

Kaip tokioje „demokratijoje“ jaučiasi kritiko profesijos atstovai, klausiamie lietuvių literatūros kritika, literatūros teorijos ir literatūros sociologijos dėstytoja, humanitarinių mokslų daktarę Rimantę KMITĄ.

Rimvydas STANKEVIČIUS „Respublikos“ žurnalistas

- Viename savo straipsniu ironiškai rašėte, kad šiais tolerancijos, o ypač nusizengusiųjų tolerancijai medžioklės laikais žmonės jau ima nebeskirti konstruktivos kritikos nuo piktavališko puolimo. (Minėjote K.Sabalaiuskaitės, apkaltinusios kritikus dėl asmens orumo įžeidimo, atvejį). Kaip šiandieniam pasaulyje jaustis kritiko profesijos atstovams? Jie jau tarsi savaime - demokratijos prieštai?

- Kol kas dar nė vienas literatūros kritikas į kalėjimą nepasodintas. Ir nemanau, kad šiuo požiūriu jie jaučia didelę grėsmę. Bet kritiko veikla šiandien iš esmės nėra psichologiškai patogi. Vertinimas yra ir atsakomybė, ir įtampa, ir progos sulaukti įvairių reakcijų. Dar kebliau yra tai, kad literatūros žmonės vieni kitus gerai pažįsta ir išsakyti kritiką į akis irgi nėra pats maloniausias užsiėmimas. Antra vertus, kritiką ir renkasi tam tikro temperamento žmonės. Manau, kad kaip tik kritikai turėtų dalyvauti formuojant viešų diskusijų kul-

cmk

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio „Respublika“ priedas

Demokratija - tai laisvė viešai reikšti savo nuomonę. Vis dėlto nors, regis, gyvename demokratiškoje šalyje ir demokratiškame žemyne, akivaizdu, kad žodžio laisvė taikoma tik „teisingai“ nuomonei, bet šiukštu - ne kritiškai. Baugiai sparčiai ilgeja nekritikuotini tautų, seksualiniu, religiniu ar politiniu aspektu angažuotų bendruomenių, institucijų, asmenų sąrašai. Demokratija nesukliudo cenzūruoti net ir tokių pasaulio literatūros šėdėvų kaip „Raudonkepuraite“, „Dėdės Tomo trobelė“. Netgi toleranciją propaguojančiai Leidi (Lady) Gagai demokratija nesutrūko uždrausti ją parodijuojanti personažą Lady Goo Goo. O mūsų Lietuvelėje negana to, kad kasdien neteisama vis daugiau internetinių komentatorių „demokratija“ ima atsigręžti ir prieš profesionalius kritikus. Antai „Metų knygos“ rinkimų organizatoriai gavo rašytojos Kristinos Sabaliauskaitės advokatų laišką, kuriame reikiama pretenzijos dėl informacijos, žeminančios rašytojos garbę ir orumą.

Stasio Žumbio nuotr.

Demokratiją apibrėžiamo patys

tūrą, kuri yra demokratijos pagrindas. Tad sunkoka būtų pasijusti demokratijos priešu.

- Teismais užčiaupus kritiką „gerą“ ir „prastą“ literatūrą nusakys tik vienos ar kitos knygos pardavimų rodikliai?

- Problema galbūt nėra dominuojantis masinis skonis. Čia reikėtų būti idealistu, norint viską pakreipti. Problema, mano galva, yra ta, kad žmonės, prisimindami, kad yra mokesčių mokėtojai, nutaria, kad turi teisę ir kompetenciją spręsti apie viską, kaip ir kam tie mokesčiai panaudojami.

Nebepasitikima savo sričių profesionalais. Kelininkams galbūt patarėjų atsiranda mažiau, bet jau literatūros klausimais gali kalbėti kiekvienas, o „nuomone“ reikiama maždaug taip: man tai nepatinka, vadinasi, šito remti, įtraukti į mokyklos programą nereikia. Bet kuri mama gali ateiti ir pasakyti mokytojui, kad jos vaikas tokių nesąmonių kaip K.Donelaičio ir Žemaitės neskaitytys, nes jam to nereikia ir nereikės, nes jam tai neįdomu ir panašiai. Dažnai žmonės nesuvokia savo neišsilavinimo, o neretai neišsilavinimas, susijungęs su chamiškumu, tampa šiuolaikinio šaunumo etalonu.

- Tokios tendencijos (į kritiką reaguoti teismais) pastebimos ne tik literatūros pasaulyje - taip mėginami užčiaupiti visuo-

menės kritikai, šalies patriotai, politikos ar politikų kritikai... Ar jums, kaip filologui, neatrodo, kad tai, kas šiandien apibrėžiama kaip demokratija, išties yra kovos su demokratija būdas?

- Aš, kaip filologas, pasaulį suprantu kaip kalbą. Taip pat ir teismus, kurie yra tam tikras diskursas. Jų galimybės surasti „tiesą“ yra tokios pat ribotos kaip ir kitų diskursų. Tai, kad žmonės per teismus nori apginti savo orumą, garbę, rodą, kad arba garbė yra suprantama labai savotiškai, arba siekiama kokių nors kitų tikslų. O demokratiją apibrėžiame, kuriame ir puoselėjame patys. Be abejo, kad demokratijoje kovoja ma dėl įtakos, bet ta kova nepriklauso nuo santvarkos, žmogaus noras būti galingu ir įtakingu reiškiasi bet kokiose santvarkose.

- Miglomis dabinta, informacijos veik neskleidžianti politikų kalba, sensacijos „lygioje vietoje“ kuriantį žiniasklaidos kalba, jokiais tiesos, logikos, moralės kodeksais nevertinama rinkodaros, reklamos ir vadinamojo piaro (ryšių su visuomene) kalba, kad viskas tiktik šou mums mėginanti įteikti televizijos kalba... Ar visa tai, drauge paėmus, nesunieliauja prigimtinį žodžių prasmų, nepratina išmokti girdėti ne tai, kas sakoma, nepaverčia dialogo tarp žmonių neįmanomu?

- Kai studentams sakau, kad filologai valdo pasaulį, mažai kas tiki. Iš tikrųjų, kas valdo kalbą, tas turi daugiausiai galios. Tam tikra naujakalbė, legitimuojanti galia, būdinga kiekvienai epochai. Žmogus savo tikrovę steigia daugiausia kalba. Reikia labai sąmoningai vartoti kalbą, kad matytum, kaip tavi-mi bandoma pasinaudoti, išnaudoti. Turintis išlavintą kalbinę klausą žmogus sunkiau pasiduoda politi-nėms, komercinėms manipuliacijoms. Vien dėl to verta ugdyti geros geros literatūros skaitytojus.

- Lenino vertas klausimas: ką daryti? Kaip manote, ar laikotarpis nekviečia dvikovo būtent filologų, filosofų, rašytojų, teologų - argi ne jų misija apginti kalbą, žodžių prasmę, o per jas - moralę ir išmintį ar bent jau sveiką protą? Pafantazuokime, ko imtis, kad Lietuva taptų kultūringesnė?

- Bet koks laikas reikalauja pastangų, jeigu norite - dvikovų. Kultūra, ūkis ar politika nėra oras, kuriu kvėpuotume savaime. Visur reikia dirbti „kultivuoti“. Kaip sakė Jurgis Kunčinas, literatūra ne virusas, pats neplinta. Kaip žinome, patys plinta virusai, piktžolių nereikia puoselėti.

Man atrodo, daug fantazuoti nereikia, užtektų paprasto dalyko - kad kiekvienas gerai ir, jei leistume sau nemandigą žodį, dorai atliktų

savo darbą. Ir nesvarbu, ar tu filologas, ar teologas, ar verslininkas, ar tarnautojas - darbo kultūra, profesionalumas yra būtini, be to, visa tai yra susiję. Esu įsitikinęs, kad tai, kaip tave aptarnauja prekybos centre Vokietijoje, neatsiejama nuo ilgos ir turtingos filosofinės, teologinės tos kultūros tradicijos.

Nebūtina kiekvienas apie tai turi mąstyti, prieš miegą vartyti Kantą ar Getę (Goethe). Tai perduodama per kalbą, per santykius, kurie klostosi tarp žmonių, per tai, ką vadiname tradicija. Taigi jeigu kalbėtume apie kokią nors ypatingesnę humanitarikos vietą, tai galima pasakyti, kad būtent humanitariniai dalykai suteikia kiekvieno darbo prasmės suvokimą, susieją. O jeigu išskeltume dabar humanitarumas konkrečią misiją, bijau, kad rezultatas būtų ne mažiau groteskiškas ir apgailėtinas negu TV projekte „Aš myliu Lietuvą“.

- Prieš keletą mėnesių stebėjau troleibuse besikalbančius studentus (mėginą ir vaikina). Jie visu rimtumu svarstė, ar etiška senam žmogui pasiūlyti užleisti vietą viešajame transporte. Juk tokiu būdu iškeliami viešumon jų negalė, senatvė etc. Ar tai nebus išdidžiama netolerancijos apraiška?.. Tai savotiška įžanga klausimo jums, kaip universiteto dėstytojai, turinčiam galimybę stebėti vidurinių mokyklų dirbį jaunų žmonių protuose ir sielose. Ar „tolerancijos“ skersvėji palikę pėdsakų jų pasaulėjautoje, moralėje, filosofijoje?

- Tolerancija yra neabejotina vertybė. Visi kiti dalykai, nors ir probleminiai, yra antriniai. Visais laikais vertybėmis bandyta ir ciniška pasinaudoti. Puikiai prisimename, kad Sovietų Sąjunga kūrė savo, kaip taiklingiausios, humaniškausios valstybės, mitą, nors apie žmonių teises ten negalėjo būti nė kalbos. Tolerancija yra minkšta, silpna vertybė, susidurianti su dilema, kaip toleruoti tuos, kurie tolerancija nepasizymi. O jaunimas yra margas. Susiduriu su kūrybingais, imliais studentais, kurie man neduoda progos paniukuoti.

- Ar nereikėtų šių dienų moksleivius mokyti kritinio mąstymo, o ir pagrindų, kaip išmokyti „skaityti“ ir glaudyti šes-tame klausime išvardytas „miglalabes“, okupavusias viešąją erdvę, kad būtų ugdomas psichinis jaunų žmonių imunitetas atsispirti jų poveikiui?

- Argi galėčiau atsakyti į šį klausimą: ne, kritinio mąstymo moksleivių mokyti nereikėtų? Informacijos srautai tik didėja, todėl natūralu, kad žmonės turėtų būti mokomi naujos gramatikos - kas, kaip, kur ir kodėl pateikia vienokią ar kitokią informaciją. Bet kritinis mąstymas nėra palankus autoritetas klestėti, kurių šiame pokalbyje pasigedome. Jeigu klausėme, kas galėtų padėti atsikirti gera nuo blogo, tai tokių pagalbinių reitingai nebūtų dideli, mat dažnas pradedantis kritinio mąstymo pratybas manytųsi jau viską žinąs (kaip minėti moksleiviai autobuse).

Štai ir grįžtame prie leniniško klausimo - ką daryti? Manau, kad gera literatūra moko ir kritinio mąstymo, ir pagarbos, ir kultūros.